

mindenütt tárgyilagosan és helyes érzékkel. A beszédek közül szépségükkel kiválnak Aranyynál is jobb a kedvesség, a megelégedés, a könyv egyik legszebb beszéde az Ur házának szeretete, pásztorok vigyázatok, melyet lelkészavatás alkalmával mondott el, míg az ezredéves ünnepi beszédet és Erzsébet királyné emlékezte című beszédeket nem tartjuk a sikerültebbek közül valóknak.

A 173 lapon így ír „ha hogy“, a mi előttünk, szokatlan, pedig a mondat értelme szerént épen h o g y h a kellene vagy is, h a. Légy hiv mindhalálig című beszédében a Krisztusi elégtétel tanát hirdeti, a kis kathekismus 80-ik dicséret második versét idézve, a mivel egyet nem érthet a modern theologus.

Krisztus születése nagy öröm című beszédében a 10 lapon azt állítja, hogy Krisztus előtt az emberiség a bünösök útján bolyongott, holott az ó kor sok nemes jellemet mutat fel, a mit bizonyít Izrael és a görög s rómaiak történelmének sok nagy alakja. E megjegyzéseink mellett a fennebbi előnyei mellett ezek a beszédek nagy haszonnal használhatók s az egyházi irodalomban nyereség, hogy napvilágot láttak. (E. D. M.)

Bibliai történetek. A népiskolák III.—IV. osztályai számára. Irta Tartsa-falvi Albert igazgató-tanító. Második javított és bővített kiadás. Ára kötve 35 kr. Székely-Udvarhely, Betegh Pál könyvnyomdája. Az unitáriusok egyh. képv. tanácsa által jutalmazott pályamunka rövid időn már második kiadást ért. Az ő és ujszövetségi történeteket, a vallásnak és erkölcsnek eme remek képeit a legszemléltetőbb formában tárja fel e könyv. Már régen megírta Kazinczy, hogy e történetek tudósos magyarázása a gyermekeknél inkább ártana, mint használna. Ne féljünk, hogy „az a mythologiai szín, mely e historiákon előmlik, a gyermek fejét megtévesztheti, örvendjünk inkább, hogy szép festésekkel tölti el lelkét“. A mit Kazinczy irt, az a mostani neveléstudománynak elve. A könyv-írója ezt az elvet nemcsak ismeri, hanem követi is. A bibliában találtató életképeket nem bonczolja, hanem jeleníti, a történeteket elbeszéli, miből aztán a tanulás magától következik. Az érzelemre hat és tanít. A nevelésben és oktatásban tett sok évi tapasztalat, szélesebb látkör és írői hivatottság nyilvánulnak e könyvben, mely alkalmi imákat is tartalmaz.

Útmutatás a szőlőmivelésre. A földművelésügyi magyar kir. minister kiadványa. Budapest. Ára 1 korona. A földművelésügyi minister tapasztalt szakférfiakkal munkálatot készített a helyesebb szőlőmivelésre, különös tekintettel az 1896. V. t. cz. végrehajtására, és ezt most egy külön könyvben közre bocsátotta. Az útmutatás ábrákkal és rajzokkal van ellátva. E hasznos munkálat lelkészeknek és tanítóknak a kik eziránt egyszerű levélben vagy akár levelező lapon a földművelésügyi m. kir. ministerium szőlészeti osztályához fordulnak, ingyen küldetik meg.

KÜLÖNFÉLÉK.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ápr. 18-án Kolozsvárt tartott közgyűlésén a megüresedett püspöki állásra Dr. *Bartók György* szászvárosi lelkészt választotta meg, ki előbb Nagy-Enyeden volt lelkész és tanár.

Spears Róbert, angol unitárius lelkész 40 évi buzgó szolgálat után, 74 éves korában, f. évi febr. hó 5-én elhunyt Londonban. Élet-

története nagyon tanulságos. Nálunk az ilyesmi szinte hihetetlen. Iskolákat, theologiai tanfolyamot nem végzett, s mégis egy valódi minta lelkész lett belőle. Szegény sorsban születvén, önerején képzelte ki magát. Szülői kovács mesterségre adták, mely foglalkozása mellett szabad idejét olvasásra és tanulásra használta. Később pályáját megváltoztatta, tanító lett. A tanítóból methodista lelkész. Ismeretségbe jövén Harris unitárius lelkészszel, az unitárius hitelveknek lett hirdetője és buzgó apostola. A vidékről Londonba ment papnak, s 1867-ben a britt és külföldi unitárius társulatnak segéd- s 1869-ben rendes titkára lett. Titkársága idejében rendkívüli tevékenységet fejtett ki. Channing műveinek egy shilling-es kiadásával tett nagy szolgálatot az unitarismusnak. Írt egy művet az „Unitárius jelesekéről“, egy „Unitárius kézi könyvet“. Miss Sharpe-al „Channing House-school“ czímen egy felsőbb leánynevelő intézetet alapított, unitárius lelkészek leányai számára, Londonban. Vallásos nézeteit illetőleg conservatív volt; s ezért meghasonlott a szabadabb elvű unitáriusokkal Theodor *Parker* műveinek a kiadása miatt, s 1876-ban a titkárságról lemondott. Hogy mily hasznos szolgálatot tett, mutatja az, hogy 20 ezer fít jutalmat adtak érdemeinek elismerésül. A titkárságról való lemondása után is folytatta hasznos tevékenységét. A külföldi missiónak lelkes pártolója volt. Különösen velünk nagyon rokonszenvezett. Erős unitárius volt s egész lélekkel harczolt az unitárius név fentartása mellett, melyet többen el akartak hagyni s csak keresztény czímet használni. Szerkesztette a „Christian Life“-ot. Finom, megnyerő modorú ember volt s derék családapa. Életét örökös munkásságban töltötte el, s ugyszólva munkaközben is halt meg. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Három unitárius lelkész teljesítette a kegyeletes szolgálatot. (K—s.)

A vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetésének tárgyalását rendes szokása szerint Wlassics most is egy szép, minden részletre kiterjedő, magvas, tervekben, törekvésekben, gondolatokban gazdag beszéddel nyitotta meg. Fájdalom tölt el, ha látjuk, mint kell minden nagyobb lépésénél mindig csak a pénz, az anyagi hiány miatt panaszkodnia s nagyszabásu culturális politikájában e korlátokkal küzdenie. Culturpolitikájának vezető gondolata — a mint előbbi évekből már ismerjük — az, „hogy állami és nemzeti egységünk előfeltételét a culturintézményekben, a hazafias érzésekben, a közös törekvésekben és eszményekben összeforrott magyar nemzeti cultura képezi“. A gyökeres tanügyi rendszerváltozások előkészítésében és kivitelében a legnagyobb óvatossággal jár el, mert egy alapjában elhibázott rendszer a nemzet életérdekeit derékon támadhatná meg. Vezérelve az, hogy a reformok egységesen, párhuzamosan összeségökben készítendők elé s gyorsan, erélyesen, de fokozatosan viendők keresztül. A vallásügynél a lelkészi jövedelem kiegészítését időben is, összegben is hamarabb akarja végrehajtani, mint eredetileg tervezve volt. A felsőoktatásnál a *munkaidő* és a *szünidő* új rendezését tartja leghamarább megoldandónak. Behozandónak tartja a *kötelező collegiumok* behozatalát. Második elve a *kötelező tudorság megszüntetése* s a *tudorság tudományos jel-*

legióvó szervezése. A *tanúrképzés*-nél szükségesnek tartja, hogy az egyetem alkalmazkodjék a követelményekhez s a tudományos buvárkodás mellett a *tanítás művészetére* is sulyt fektessen. A *középiskolák*-nál azok beléletének fejlesztésére kíván kiváló sulyt fektetni. A tanterv-revisionál az *egységes jogositású középiskola* gondolata vezérelte. *Internatusok* és *alumniumok* szervezésének barátja, hogy a tanulók ne legyenek kitéve a felügyelet hiányából származó bajoknak. Megemlékezett arról az actióról, melyet a képzőművészeteknek az iskolába való bevitele érdekében kifejtett. Azután a *tanítóképzésről*, *kereskedelmi oktatásról*, *felsőbb leányiskoláról* mondta el elveit, terveit s áttérve a *népnevelésre* a hit és vallásoktatás fontosságát hangsúlyozta. Az ingyenes oktatást csak lépésről-lépésre valósíthatja. Tanítói korpótlékok, községi és felekezeti tanítók fizetésének kiegészítésénél tulkiadásoktól sem fog visszalépni. Még a *polgári iskoláról*, *kisdedovásról* és művészeti *politikájáról* szolott s így megrajzolta a magyar culturélet képét, hűen, szépítés nélkül, hivatkozva arra, hogy a nagy czélok s a rendelkezésre álló eszközök aránytalanságának sulya működésére nehezedik. — Ezek beszédének vezető gondolatai. Ezzel a beszéddel nyitotta meg a vitát, a mely egy egész és két fél ülésre terjedett. Azok közt a szónokok között, a kik a közoktatási tárca költségvetésénél a vitában részt vettek, *Óvári* vetett fel egy szép gondolatot, hogy t. i. a határszélék nemzeti iskolákkal bástyáztassanak körül. S *Komlóssy* sürgette a tanárok társadalmi állásának emelését s fizetésük rendezését. Ki kell emelnünk még *Heck János* és *Berzeviczy Albert* beszédeit, kik, bár ellentétes álláspontokból, a művészeti politika irányítására termékeny gondolatokkal járultak ahhoz a szép vitához, a melyért egyik tekintélyes napi lap a magyar országházat — kétségtelenül tulságosan nagy jóakarattal — a művészetek parlamentjének nevezte. (G. K.)

Katholikus americanismus. Ezelőtt néhány tíz évvel Hecker amerikai róm. kath. lelkésznek az a gondolata támadt, hogy a római egyház tanait módosított alakban hirdesse, hogy a visszatetsző vonások eltűnjenek. Irányának képviselőjére egy rendet alapított, a paulinus atyák rendjét. A catholicismusnak e formáját Amerikában „heckerismus“-nak, Európában „amerikanismus“-nak nevezik. Közlebbről megjelent a Hecker atya életrajza és a róm. kath. egyházban heves vitát idézett elé. A régi szerzetek állást foglaltak a heckerismus ellen, mely sok róm. katolikusra hatással volt Amerikában és azt kívánták, hogy az egyház hű fiai figyelmeztessenek, hogy a róm. kath. egyházban americanismus nem létezhetik, mert az egyház egy, változhatatlan és oszthatatlan. A pápa ezért encyclicát intézett Gibbon bibornokhoz, melyben egyfelől megengedi, hogy a heckeristák az eddigi módon prédikáljanak, de másfelől kinyilatkoztatja, hogy a Krisztus csalhatatlan képviselője által tanított egyházi tantól a legkisebb pontban sem lehet eltérni. Hát ez diplomatikusnak elég diplomatikus nyilatkozat. Nem kifogásolja az americanismust, de hangoztatja, hogy az egyház Amerikában nem lehet más, mint a mi a világ többi részében. De tényleg a dolog nem úgy áll. Tényleg az americanismus más, mint a pápai udvar

vagy Spanyolország katholicismussa. Az americanismus a katholicismusnak egy új formája. Az amerikai katolikusok a katholicismust e formában szívesebben fogadják. Az ultramontan, jezsuita szerzeteseket, a kik a népeknek annyi veszedelmet okoztak, hagyják Európának, hol azoknak még a protestánsok között is akad egy-egy bámulója.

John James Tayler leánya. A szép fekvésű cottage felett, mely London egyik külvárosában, Hampsteaden a Rosslyn-hillen van, mély gyász ül. Lakója, John James Tayler leánya, elköltözött. Az emlékek, a melyeket hátrahagy, túlterjednek a magán élet körén. Atyja munkássága iránt mindig kiváló érdeklődést tanusított s utazásaiban hű kísérője volt. Elkísérte a magyar unitáriusok 1868-ban Tordán tartott ünnepélyére is, hol Tayler, mint az angol unitáriusok képviselője jelent meg. Atyja 1869-ben elhalálozott és azután nem sokkal Tayler leánya férjhez ment T. Smith Oslerhez. De atyja szellemének azután is áldozott. 1876-ban újra kiadta atyjának történelmi jeles művét: „Retrospect of the Religious Life of England“ és 1877-ben egy másik munkáját: „Christian Aspects of Faith and Duty“, mindkettőhöz előszót írva. Tayler leánya mivel nő volt a férfiu módor keresése nélkül és fegyelmezett gondolkozású gyengeségek nélkül. A dolgokat és embereket nem a szeszélyen keresztül látta, hanem helyes álláspontból tudta megítélni és értékük szerint mérlegelni. Sokat forgott férfiak társaságában. Atyja házánál Martineau, Weeksteed és más jeles férfiak gyakori vendégek voltak. De nőiességét meg tudta tartani. Sok szellemet és tudományt fogadott lelkébe, de azért gyakorlati jó érzékét nem veszttette el s férje egy példányszerű házi nőt birt benne. A Rosslyn-hilli cottage üres lett. De felette lebeg egy felvilágosult, mély vallásosságú nőnek emlékezete és az arra menők mindig kegyelettel fogják említeni: Itt lakott a John James Tayler leánya.

Gyász hírek: Özv. *Szindi Nagy Lajosné*, Hlawa Katalin febr. 20-án elhunyt Kolozsvárt 75 éves korában. Nagy Albert torda-aranyosi megyei hivatalnok, Nagy Miklós Bánffy-Hunyadon gyógyszerész és birtokos, Nagy Gyula főisk. tanár és Nagy Berta, Veres László birtokos és kereskedő neje az elhunytban édes anyjukat gyászolják. — *Inczefi József* főiskolánkban elemi osztálytanító mártius 20-án 31 éves korában megszűnt élni. A tanügy egy buzgó munkást veszttett benne. — Szász András vadadi unitárius lelkészt érzékeny csapás találta. Ápr. 8-án elragadta tőle a halál szeretett nejét, *Nagy Zsuzsánnát* élete 22-ik s házasságuk 2-ik évében.

ARANYKÖNYV.

Az »Ezredéves Emlékalap«-ra tett kegyes adományok.

(Tizenhatodik közlemény.)

220. Árkosi egyházközség	5	frt —	kr.
221. Mózes Mihály abrudbányai lelkész	1	frt —	kr.
222. Létay Domokos sinfalvi lelkész a maga, neje Török Etelka, gyermekeik: Cornelia, Árpád, Ilona és Margit részéről	13	frt —	kr.
223. Bedő Sándor adóhivatalnok, Segesvár	1	frt —	kr.
224. Albert Lőrincz, bölöni isk. mester gy.-ivén: Löfi Áron 50 kr. Löfi Zulejka 50 kr. Löfi Odón 50 kr. Albert Lőrincz id. 50 kr. Albert Lőrinczné Nagy Róza 50 kr. Albert Róza 50 kr. Ifj. Albert Lőrincz 50 kr. Özv. Albert Áronné Mikó Zsuzsánna 50 kr. Teleki Gáborné Albert Zsuzsánna 50 kr. Agyagásai Nagy József 50 kr. Kisgyörgy Tamás 50 kr. Ifj. Kovács István 10 kr. Tana János 50 kr. Siki István és neje Löfi Ilona 50 kr. Sikó György 50 kr. Varga Gergely 10 kr. Ifj. Mikó József 5 kr. Ifj. Tóth Ferencz 5 kr. Id. Lakatos János 10 kr. Kisgyörgy Lajos 10 kr. Pál János felszezi 10 kr. Pál Miklós felszezi 10 kr. Id. Tana János 10 kr. Tana András 5 kr. Both Miklós 5 kr. Bartha Sámuel 5 kr. Id. Mikó József 15 kr. Kozma Juszta 5 kr. Tana Gergely 15 kr. Léta Sámuel 5 kr. Léta Áron 5 kr. Tőkés Miklósné 10 kr. Boda Zsigmond 10 kr. Kozma Juliánna 10 kr. Kisgyörgy Lajos, Vajda 5 kr. Rafael Jakab 30 kr. Rafael Rózsika 20 kr. Kozma Dénes 10 kr. Szabó Dénes 5 kr. Tóth György 5 kr. Gáspár József 20 kr. Tana József 5 kr. Marczelné Szentpáli Anna 10 kr. Ifj. Pál Ferencz 5 kr. Kisgyörgy Elek 5 kr. Uzoni Izsák 10 kr. Id. Bedő Istvánné 10 kr. Pál Miklós 10 kr. Bodori Sándor 5 kr. Kisgyörgy Zsuzsánna 5 kr. Vajda Mihály 5 kr. Vajda Lajos 5 kr. Löfi Boldizsár 20 kr. Boda Dénes 10 kr. Együtt.	10	frt 65	kr.
225. Kopp József m. áll. vasuti hivatalnok, Kolozsvár.	5	frt —	kr.
226. Santroch Alajosné Mátéfy Margit tanárné	2	frt —	kr.
227. Barabás József tanár, Sz.-Keresztur.	3	frt —	kr.
Összesen	40	frt 65	kr.
Az előbbi 15 közl. összege	2206	frt 20	kr.

Szíves köszönet az adományokért.

Kolozsvárt, 1899. ápr. 21.

Együtt . . . . . 2246 frt 85 kr.

FERENCZ JÓZSEF,
unitar. püspök.

Adakozás a kolozsvári unitárius templom belső szepítésére.

(Hetedik közlemény.)

Koronka Antalné, Sylvester Zsuzsánna urnő	100	frt —	kr.
Binder János	2	frt —	kr.
E közlemény összege	102	frt —	kr.
Előző közl. összege	1329	frt 11	kr.
Összesen	1431	frt 11	kr.

A szíves adakozásért hálás köszönet.

Kolozsvárt, 1899. ápr. 25

PÉTERFI DÉNES,
unitárius pap.